

УДК 342.77

DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.1.66>**О. В. Мащенко**

доктор економічних, юридичних наук, професор,
перший проректор
Класичного приватного університету

Т. В. Танащук

аспірант кафедри публічного управління та землеустрою
Класичного приватного університету

ВИКОНАННЯ ВІЙСЬКОВО-ТРАНСПОРТНОГО ОБОВ'ЯЗКУ – ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

У статті надано визначення поняттю „військово-транспортний обов'язок” як складової частини мобілізаційної підготовки держави, що включає в себе проведення заходів, пов'язаних з військовим обліком, завчасною підготовкою, перевіркою готовності та передачею транспортних засобів і техніки військовим формуванням. Розглянуто поняття „транспортний засіб”, яке представлено в Законах України „Про Правила дорожнього руху” та „Про автомобільний транспорт”.

Встановлено, що не дивлячись на те, що на Міністерство внутрішніх справ України покладено обов'язок подавати до територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки відомості про зареєстровані транспортні засоби, які можуть бути призначені для доукомплектування Збройних Сил України та інших військових формувань, Постанова Кабінету Міністрів України „Про затвердження Порядку державної реєстрації (перереєстрації), зняття з обліку автомобілів, автобусів, а також самохідних машин, сконструйованих на шасі автомобілів, мотоциклів усіх типів, марок і моделей, причепів, напівпричепів, мотоколясок, інших прирівняних до них транспортних засобів та мопедів” надає право отримувати інформацію лише на підставі відповідних запитів.

Вказано, що для забезпечення національної безпеки принциповим питанням – є пошук механізмів підвищення матеріально-технічного озброєння Збройних Сил України та інших військових формувань, зокрема й за рахунок транспортних засобів та техніки, що може бути досягнуто за рахунок вилучення у юридичних та фізичних осіб. Але внесення зміни до Закону України „Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію” якими обмежено кількість транспортних засобів, що можуть бути у громадянина на правах власності, які не підлягають вилученню для потреб мобілізації спричинило зростання випадків ухилення від виконання військово-транспортного обов'язку. Надано рекомендації для підвищення мотивації виконання військово-транспортного обов'язку, що може бути досягнуто за рахунок інформаційних, фінансових, матеріальних та інших аспектів.

Ключові слова: військово-транспортний обов'язок, національна безпека, правове забезпечення, транспортні засоби, мобілізація.

Постановка завдання. Для України, як і для будь-якої іншої держави, однією з найважливіших функцій – є забезпечення захисту її території від зовнішніх та внутрішніх загроз. В Конституції України серед найвищих соціальних цінностей визнано людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку, що, іноді, може бути досягнуто шляхом

запровадження режимом надзвичайного чи воєнного стану, що пов'язано із запровадженням спеціальним обмежувальних заходів, які можуть спричинити незручності для здійснення господарської діяльності суб'єктів господарювання або ж у повсякденному житті громадян. Але, перш за все, ці заходи мають бути спрямовані на захист прав, свобод і законних інтересів цих осіб та забезпечення функціонування органів державної влади та місцевого

самоврядування в умовах надзвичайного (воєнного) стану. Серед таких заходів – є запровадження військово-транспортного обов'язку, як одного із засобів забезпечення національної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання мобілізації завжди було сферою наукових інтересів, зокрема: Д. В. Талалай досліджував зміст дефініції „мобілізація”, вивчав закордонний досвід мобілізаційної підготовки, як засобу забезпечення національної безпеки країни [1]; О. О. Труш та К. О. Нікелін процес державного управління мобілізаційними та призовними ресурсами в розвинених країнах світу [2]; В. М. Братковський – правове регулювання порушення процедури військового обліку військовозобов'язаних у процесі мобілізації [3] та порядок притягнення до адміністративної відповідальності за порушення законодавства про мобілізаційну підготовку та мобілізацію [4]; В. Ю. Нікіфоров – правові засади проведення мобілізації в умовах дії режиму надзвичайного стану [5]. Проте, наукові розробки з питання реалізації військово-транспортного обов'язку, як складової мобілізаційної політики – відсутні.

Виклад основного матеріалу. Актуальність теми виконання військово-транспортного обов'язку обумовлена низкою факторів, які відображають сучасний соціально-політичний, економічний і безпековий контекст, серед яких: зниження загрози національній безпеці (так, у контексті війни або загрози воєнних дій забезпечення Збройних Сил України та інших військових формувань транспортними засобами – є ключовим аспектом для ефективного виконання бойових завдань); мобілізаційна готовність (в умовах підвищеної мобілізаційної готовності – є важливим, щоб транспортні засоби, які можуть бути передані для потреб армії, відповідали технічним і функціональним вимогам).

Таким чином, виконання військово-транспортного обов'язку є не лише питанням оборони, а й важливим аспектом функціонування держави в умовах сучасних викликів.

Військово-транспортний обов'язок – є складовою частиною мобілізаційної під-

готовки держави та включає в себе проведення заходів, пов'язаних з військовим обліком, завчасною підготовкою, перевіркою готовності до передачі та передачею в особливий період транспортних засобів і техніки військовим формуванням. В період воєнного стану військово-транспортний обов'язок виконується шляхом передачі підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами транспортних засобів і техніки для задоволення потреб військових формувань [6].

Військово-транспортний обов'язок встановлюється з метою задоволення потреб Збройних Сил України, інших військових формувань на особливий період транспортними засобами (у тому числі водними) і технікою, і поширюється на центральні та місцеві органи виконавчої влади, інші державні органи, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи і організації, які забезпечують експлуатацію транспортних засобів, а також на громадян - власників транспортних засобів (ч.1, ст. 6 Закону [7]).

Правову основу вилучення майна (зокрема, й транспортних засобів) у юридичних і фізичних осіб, як одного із заходів забезпечення національної безпеки та громадського порядку закладено у п.6, ст. 16 ЗУ „Про правовий режим надзвичайного стану” [8].

Виконання військово-транспортного обов'язку здійснюється згідно з Мобілізаційним планом України шляхом безоплатного залучення транспортних засобів підприємств, установ та організацій усіх форм власності для забезпечення потреб Збройних Сил України (далі – ЗСУ), інших військових формувань з умовою їх повернення власникам після оголошення демобілізації (ч.3, ст. 6 Закону [7]). Обсяги залучення встановлюються місцевими державними адміністраціями за поданням територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки.

Отже, військово-транспортний обов'язок стосується вилучення транспортних засобів, тому доцільно дослідити зміст поняття „транспортний засіб”, який в нього закладає законодавець.

У п.1.10 Постанови КМУ „Про Правила дорожнього руху” вказано, що транспорт-

ним засобом вважається – пристрій, призначений для перевезення людей і (або) вантажу, а також встановленого на ньому спеціального обладнання чи механізмів [9]. Крім того, аналізуючи зміст Постанови, ми бачимо, що до транспортних засобів належать: велосипед, мопед, мотоцикл, причеп, а також автопоїзд, трамвай та платформи із спеціальним обладнанням, що рухаються трамвайними коліями.

„Правила дорожнього руху” окремо виділяють механічний транспортний засіб (що приводиться в рух з допомогою двигуна, до якого належать: трактори, самохідні машини і механізми, а також тролейбуси та транспортні засоби з електродвигуном потужністю понад 3 кВт); рейковий транспортний засіб (трамвай та платформи із спеціальним обладнанням, що рухаються трамвайними коліями) [9].

У ст. 1 ЗУ „Про автомобільний транспорт” окремо виділено колісний транспортний засіб – як транспортний засіб, призначений для руху безрейковими дорогами, який використовується для перевезення людей і (або) вантажів, а також перевезення на ньому обладнання чи механізмів для виконання спеціальних робочих функцій, допущений до участі в дорожньому русі [10]. Тобто, можна зробити висновок, що безоплатному вилученню для потреб ЗСУ та інших військових формувань підлягають: колісні, рейкові транспортні засоби, зокрема й причепи та напівпричепи.

В свою чергу на Міністерство внутрішніх справ України (далі – МВС України) покладено обов’язок подавати до територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки (далі – ТЦК та СП) відомості про зареєстровані транспортні засоби, які можуть бути призначені для доукомплектування ЗСУ та інших військових формувань [11]. Проте, у Постанові КМУ „Про затвердження Порядку державної реєстрації (перереєстрації), зняття з обліку автомобілів, автобусів, а також самохідних машин, сконструйованих на шасі автомобілів, мотоциклів усіх типів, марок і моделей, причепів, напівпричепів, мотоколясок, інших прирівняних до них транспортних засобів та мопедів” вказано, що Сервісні центри МВС України зобов’я-

зані надавати відомості про державну реєстрацію (перереєстрацію), зняття з обліку транспортних засобів (за винятком легкових автомобілів, причепів до них, мотоциклів, мотоколясок та мопедів) відповідним ТЦК та СП за їх запитом [12]. Тобто ТЦК та СП будуть отримувати інформацію про постановку на облік транспортних засобів лише у разі надання відповідних запитів.

Очікувалося посилення цифровізації мобілізації, адже планувалося що до середини осені ТЦК та СП будуть мати доступ до реєстрів Міністерства юстиції, Міністерства внутрішніх справ, Центральної виборчої комісії, Міністерства закордонних справ та Державної прикордонної служби, про що було сказано Міністром оборони Олексієм Резніковим. Запровадження автоматичного обміну інформацією суттєво спростило б отримання відомостей про транспортні засоби, що належать юридичним та фізичним особам та надало б можливість більш ефективно виконувати військово-транспортний обов’язок та сприяти зміцненню національної безпеки.

Безспірно, військово-транспортного обов’язку – є одним із заходів забезпечення національної безпеки, під якою слід розуміти – захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз (п.9, ч.1, ст. 1 Закону [13]).

У ст. 7 ЗУ „Про основи національної безпеки України” визначено перелік загроз національним інтересам і національній безпеці України, зокрема у військовій сфері та сфері безпеки державного кордону України: небезпечне зниження рівня забезпечення військовою та спеціальною технікою та озброєнням нового покоління ЗСУ та інших військових формувань, що загрожує зниженням їх боєздатності; накопичення великої кількості застарілої та не потрібної для ЗСУ військової техніки, озброєння, вибухових речовин [14].

Як наголошує П. Б. Волотівський: „Держава має створювати умови для захисту свого суверенітету і територіальної цілісності та забезпечувати оснащення ЗСУ сучасним озброєнням і військовою технікою, створення необхідних запасів мате-

ріально-технічних засобів та необхідних для цього потужностей оборонно-промислового комплексу та інших заходів з посилення обороноздатності держави, у тому числі мобілізаційні плани та програми мобілізаційної підготовки” [15, с.14-16].

Отже, для забезпечення національної безпеки принциповим питанням – є пошук механізмів підвищення матеріально-технічного озброєння військових, зокрема й за рахунок транспортних засобів та техніки, що за умов обмеженого фінансування з державного бюджету та наявності великих втрат під час виконання бойових завдань – може бути досягнуто за рахунок вилучення у юридичних та фізичних осіб.

І для підвищення оснащення ЗСУ на інших військових формувань транспортом й технікою у квітні 2024 року було внесено зміни до ЗУ „Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію” [11] стосовно виконання військово-транспортного обов’язку, зокрема обмежено кількість транспортних засобів, які можуть бути у громадянина на правах власності у кількості – не більше одного транспортного засобу, який не підлягає вилучення для потреб мобілізації. Проте, такий крок спричинив хвилю переєстрації транспортних засобів на інших власників (зазвичай родичів першого чи другого ступеню споріднення), що було одним із способів ухилення від виконання військово-транспортного обов’язку, що свідчить про не результативність даної норми законодавства.

Тому актуальності набуває питання підвищення рівня виконання військово-транспортного обов’язку, що може бути досягнуто декількома напрямками, що охоплюють інформаційні, матеріальні, соціальні та психологічні аспекти, зокрема:

1. Проведення інформаційної кампанії, спрямованої на підвищення патріотизму громадян, як то: проведення роз’яснювальних заходів, які пояснюють суть, значення і важливість виконання військово-транспортного обов’язку для обороноздатності країни, що може бути досягнуто шляхом надання патріотичних меседжів у ЗМІ та соціальних мережах; наведення реальних прикладів внеску громадян у зміцнення обороноздатності

країни та подальший успіх у проведенні військових компаній.

2. Фінансові та матеріальні стимули. Так, на сьогодні потребують вирішення питання, що стосуються оподаткування транспортних засобів. Адже, відповідно до пп. 267.2.1, п.267.2, ст. 267 ПК України транспортні засоби, якщо їх середньо ринкова вартість становить понад 375 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня податкового року, а рік випуску менш ніж п’ять років – є об’єктом оподаткування транспортним податком [16]. Обов’язок нарахування цього податку покладено на контролюючі органи, які отримують інформацію від органів, що здійснюють державну реєстрацію транспортних засобів фізичних осіб (пп. 70.16.2, п.70.16, ст. 70 ПК України) – Сервісних центрів МВС.

Транспортні засоби, які були примусово відчужені або вилучені у період дії правового режиму воєнного стану, підлягають обов’язковому тимчасовому державному обліку на підставі поданої заяви нового власника шляхом внесення відповідної інформації до Єдиного державного реєстру транспортних засобів та відповідного журналу [17]. У такому випадку тимчасовим власником має стати військова частина (підрозділ), установа або організація військового формування, якому передано транспортний засіб або техніка.

Про примусове відчуження або вилучення майна складається акт в якому зазначається:

– назва військового командування та органу, що погодив рішення про примусове відчуження або вилучення майна, або військового командування чи органу, що прийняв таке рішення;

– відомості про власника (власників) майна;

– відомості про документ, що встановлює право власності на майно (у разі наявності);

– опис майна, достатній для його ідентифікації. Для рухомого майна (наземні, водні та повітряні транспортні засоби) – відомості про реєстраційний номер транспортного засобу, марку, модель, номер шасі, рік випуску та інші реєстраційні дані (ч.1-2, ст. 7 Закону [18]).

Але для скасування у фізичної особи – платника транспортного податку податкового обов'язку має бути подано інформацію військовим командуванням про вилучення транспортного засобу, що має бути нормативно закріплене, у протилежному випадку постановка сервісними центрами МВС на тимчасовий облік не вимагає інформування контролюючі органи, що може призвести до нарахування обов'язку зі сплати транспортного податку.

Відповідно до ч.2, ст. 12 ЗУ „Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану” підставою для повернення майна – є рішення суду, яке набрало законної сили. І саме з цього часу у особи поновлюється право власності на це майно [18]. І саме з цього моменту у неї може бути поновлене податковий обов'язок.

Проте, якщо юридична особа отримала компенсацію за примусово відчужене майно (транспортні засоби) доцільно внести зміни до Податкового кодексу України (далі – ПК України) та передбачити зменшення фінансового результату до оподаткування на розмір отриманої компенсації від держави, зокрема доповнити підпунктом 69 Підрозділ 4. Особливості справляння податку на прибуток підприємств, Розділу XX „Перехідні положення” ПК України, де викласти відповідну норму.

Висновки. За результатами проведеного дослідження встановлено наявність колізій у законодавстві, які заважають виконанню військово-транспортного обов'язку зокрема між Постановою КМУ „Про затвердження Порядку державної реєстрації (перереєстрації), зняття з обліку автомобілів, автобусів, а також самохідних машин, сконструйованих на шасі автомобілів, мотоциклів усіх типів, марок і моделей, причепів, напівпричепів, мотоциколясок, інших прирівняних до них транспортних засобів та мопедів” та ЗУ „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку” стосовно надання інформації про зареєстровані транспортні засоби, які можуть бути призначені для доукомплектування Збройних Сил України

та інших військових формувань.

Виявлено, що внесення змін до Закону України „Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію” якими обмежено кількість транспортних засобів, що можуть бути у громадянина на правах власності, які не підлягають вилученню для потреб мобілізації спричинило зростання випадків ухилення від виконання військово-транспортного обов'язку. Надано рекомендації для підвищення мотивації виконання військово-транспортного обов'язку, що може бути досягнуто інформаційними, фінансовими, матеріальними та іншими аспектами, зокрема й шляхом внесення змін до Податкового кодексу України.

Список використаної літератури:

1. Талалай Д. В. Поняття мобілізації: загальнотеоретичний аналіз. *Форум права*. 2011. № 2. - С. 864-867. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index
2. Труш О. О. , Нікулін К. О. Державне управління мобілізаційними та призовними ресурсами в розвинених країнах світу. *International scientific journal*. 2016. № 4(1). С. 6-11. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2016_4\(1\)_3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2016_4(1)_3)
3. Братковський В. М. Проблемні питання правового регулювання порушення процедури військового обліку військовозобов'язаними у процесі мобілізації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2016. - Вип. 39(1). С. 120-124. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2016_39\(1\)_30](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2016_39(1)_30)
4. Братковський В. М. Адміністративна відповідальність за порушення законодавства про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: монографія. Львів: Галицька видавнича спілка. 2020. 204 с. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpccaajpcglclefindmkaj/https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3459/1/%D0%91%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9%20%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F.pdf>
5. Нікіфоров В. Ю. Правові засади проведення мобілізації в умовах дії режиму надзвичайного стану. *Форум права*. 2009. № 2. С. 296-300. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index
6. Про затвердження Положення про військово-транспортний обов'язок:

- Постанова від 28 грудня 2000 р. № 1921 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KP001921?an=486>
7. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон від 21 жовтня 1993 р., № 3543-XII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text>
  8. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон від 16 березня 2000 р., № 1550-III / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text>
  9. Про Правила дорожнього руху: Постанова від 10 жовтня 2001 р. № 1306 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-%D0%BF#Text>
  10. Про автомобільний транспорт: Закон 5 квітня 2001 р., № 2344-III / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2344-14#top>
  11. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку: Закон від 11 квітня 2024 р., № 3633-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#top>
  12. Про затвердження Порядку державної реєстрації (перереєстрації), зняття з обліку автомобілів, автобусів, а також самохідних машин, сконструйованих на шасі автомобілів, мотоциклів усіх типів, марок і моделей, причепів, напівпричепів, мотоколясок, інших прирівняних до них транспортних засобів та мопедів: Постанова від 7 вересня 1998 р. № 1388 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1388-98-%D0%BF#Text>
  13. Про національну безпеку України: Закон від 21 червня 2018 р., № 2469-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
  14. Про основи національної безпеки України: Закон від 19 червня 2003 р., № 964-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15#Text>
  15. Волотівський П. Б. Мобілізаційна підготовка та мобілізація – важливі складові організації оборони України. *Наука і оборона*. 2019. № 4. С. 13–19. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/naui0_2019_4_5
  16. Податковий кодекс України (зі змінами та доповненнями) : Закон від 02 грудня 2010 р. № 2755-VI / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
  17. Про внесення змін до пункту 16 Порядку державної реєстрації (перереєстрації), зняття з обліку автомобілів, автобусів, а також самохідних машин, сконструйованих на шасі автомобілів, мотоциклів усіх типів, марок і моделей, причепів, напівпричепів, мотоколясок, інших прирівняних до них транспортних засобів та мопедів: Постанова від від 13 березня 2022 р. № 273 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273-2022-%D0%BF#n9>
  18. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану: Закон від 17 травня 2012 р., № 4765-VI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text>

Mashchenko O. V., Tanashchuk T. V. Fulfilment of military transport duty – as a means of ensuring national security: legal aspect

The article defines the concept of "military transport duty" as a component of the state's mobilization preparation, which includes carrying out activities related to military registration, advance preparation, readiness check, and transfer of vehicles and equipment to military formations. The concept of "vehicle" is considered, which is presented in the Laws of Ukraine "On Road Traffic Rules" and "On Motor Transport".

It was established that despite the fact that the Ministry of Internal Affairs of Ukraine is obliged to submit to the territorial centers of recruitment and social support information on registered vehicles that may be intended for replenishment of the Armed Forces of Ukraine and other military formations, the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On Approval of the Procedure for State Registration (Re-registration), Deregistration of Automobiles, Buses, and Self-Propelled Vehicles Built on the Chassis of Automobiles, Motorcycles of All Types, Makes and Models, Trailers, Semi-trailers, Motorized Strollers, Other Equivalent Vehicles and Mopeds" grants the right to receive information only on the basis of relevant requests. It was indicated that in order to ensure national security, a fundamental issue is the search for mechanisms to increase the material and technical armament of the

Armed Forces of Ukraine and other military formations, including at the expense of vehicles and equipment, which can be achieved by confiscating from legal entities and individuals. But the amendments to the Law of Ukraine "On Mobilization Training and Mobilization" that limit the number of vehicles that a citizen can own and that are not subject to seizure for mobilization purposes have led to an increase in cases of evasion from military transport duty. Recommendations are provided to increase the motivation to fulfill military transport duty, which can be achieved through informational, financial, material and other aspects.

Key words: *military transport duty, national security, legal support, vehicles, mobilization.*